

ואחרי המלחמה...Après-guerre

(1) בראשית טו, א-ו

(א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר-ה' אֶל-אַבְרָם בְּמַחֲזֵה לְאֹמֶר אֶל-תִּירָא אַבְרָם אֲנִי מִגֵּן לְךָ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד: (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי ה' מִהֲתִתְּנִי לִי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עִרְיָי וּבְדַמְשֶׁק בֵּיתִי הוּא דְמִשְׁק אֱלִיעֶזֶר: (ג) וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נִתְּנָה זֶרַע וְהִנֵּה בֶדֶד בֵּיתִי יִרְשׁ אֹתִי: (ד) וְהִנֵּה דְבַר-ה' אֵלָיו לְאֹמֶר לֹא יִירְשְׁךָ זֶה כִּי-אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יִירְשֶׁךָ: (ה) וַיֵּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבְּטַחְנָא הַשְּׂמִימָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אֲסִיתוּכֵל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֶךָ: (ו) וְהֶאֱמַן בְּה' וַיִּחַשְׁבֶּה לּוֹ צְדָקָה:

After these things the word of Hashem came to Avram in a vision, saying, "Do not be afraid, Avram. I am your shield, your exceedingly great reward."

Avram said, "A-D-N-Y Hashem, what will you give me, since I go childless, and he who will inherit my estate is Eliezer of Damascus?" Avram said, "Behold, to me you have given no seed: and, behold, one born in my house is my heir." Behold, the word of Hashem came to him, saying, "This man will not be your heir, but he who will come out of your own body will be your heir." Hashem brought him outside, and said, "Look now toward the sky, and count the stars, if you are able to count them." He said to Avram, "So shall your seed be." He believed in Hashem; he reckoned it to Him for righteousness.

(2) ברכות ז:ב

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר ויאמר אדני (אלהים) במה אדע כי אירשנה אמר רב אף דניאל לא נענה אלא בשביל אברהם שנאמר ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנונו והאר פניך על מקדשך השמש למען אדני למענך מבעי ליה אלא למען אברהם שקראך אדון

(3) רש"י בראשית טו:א

אחר - כל מקום שנאמר: אחר - הדבר סמוך, וכל מקום שנאמר: אחרי - מופלג, בראשית רבא (בראשית רבה מ"ד:ה). אחר שנעשה לו נס והיה דואג שמא נתקבל שכר כל צדקותו, לכך אמר לו: אל תירא אנכי מגן לך - מן העונש על כל אותן נפשות שהרגת. ומה שאתה דואג על קיבול שכרך - שכרך הרבה מאד.

(4) ר' אברהם אבן עזרא בראשית טו:א

וטעם אנכי מגן לך - אנכי הייתי מגן לך והצלתיך מיד המלכים. גם אתן לך שכר רב שנדבה רוחך להושיע בן אחיך במתי מעט ונשענת עלי.

(5) רשב"ם בראשית טו:א

אחר הדברים האלה - אחר שהרג אותם אברם כל האכלוסין, נתיירא פן יאספו עליו האומות, כדכתו' ביעקב ונאספו עליו והכוני, אמר לו הקב"ה אל תירא אברם אנכי מגן לך - שלא יזיקוך, ולא עוד אלא שכרך הרבה מאד - הרבה תשתכר במה שנצחתם וייראו ממך האומות, ותנשא עליהם.

(6) ר' יוסף בכור שור בראשית טו:א

אנכי מגן לך שכרך הרבה מאוד - שני דברים היה ירא, ועל שניהם הבטיחו. הוא היה ירא שמא יהיו לו שונאים על אותן מלכים שהרג, לכך אמר לו: אנכי מגן לך. והיה ירא שמא יענש עליהם, אמר לו: לא דיין שלא תיענש, אלא: שכרך הרבה מאוד שנלחמת באויבי ה'.

(7) רמב"ן בראשית טו:א

היה דבר י"י אל אברם במחזה – זכה עתה אברהם להיות לו דבר י"י במחזה ביום, כי מתחלה היתה נבואתו במראות הלילה. אל תירא אברם – היה מתיירא משני דברים: מן המלכים, פן ירבו צבאותם עליו או הם העומדים תחתם ובמלחמה ירד ונספה, או יומו יבא למות בלא זרע. והבטיחו כי הוא יהיה מגן בעדו מהם ועוד יהיה שכר לכתו עם י"י הרבה מאד.

(8) רד"ק בראשית טו:א

במחזה – אמר הנה במחזה מה שלא אמר בכל דבר אשר דבר עמו עד הנה לפי שהראהו בנבואה הזאת מעשה לא דבור לבד, כמו יציאתו החוצה וספירת הכוכבים ודבר הבתרים. אל תירא – ביר"ד, אל תירא מהמלכים אשר נצחת שמא יבאו אחרים עליך, אל תירא מהם כי אנכי מגן לך – מהם ומאחרים שלא יוכלו להרע לך; ועל הבטחון הגדול הזה אשר בטחת. שכך הרבה מאד – בזה ובבא, זהו הרבה בעולם הזה ומאד לעולם הבא.

(9) רד"צ הוממן בראשית טו:א

כבר פעמיים ניתנה לו לאברם ההבטחה, שזרעו ינחלו את ארץ כנען. עתה תחזק הבטחה זו על ידי כריתת חגיגת של ברית. אך עוד לפני כן ניתנה לו ההבטחה לזרע משלו, ומשהוא מקבל אותה באמונה, הרי נכרתת הברית. ובהזדמנות זו מודיעו ית' גם את אשר עתיד לקרות לבניו. לא מיד תינתן להם הארץ המובטחת, אבל היא תינתן להם אחרי שיעברו סבל רב וקשה ומזקק. תחילה תהיה תקופה של גלות ושעבוד במשך ארבע מאות שנה, ורק אחר ירשו ארץ, כי לא שלם עון האמרי עדיהנה (להלן פסוק ט"ז).

והנה ברית זו היא השניה שהקב"ה כורת עם בני תמותה. מטרתה של הראשונה, זו שנכרתה עם נח, היתה – הבטחת עצם קיומה של האנושות. שם הבטיח ה', לא להביא עוד מבול על הארץ לשחת כל בשר, בעוד אשר ברית שניה זו מיועדת לייסוד מלכות ה' עלי אדמות. אין ה' רוצה רק לקיים את האנושות בתור שכזו, אבל הוא חפץ לקיימה בשביל עצמו. לשם כך היה צורך בעם סגולה. עם ההבטחה החגיגית של ארץ הקודש לזרעו של אברם מיועדת מוקדשת ממלכה זו לברכה לאנושות כולה. יש איפוא בכריתת ברית שניה זו, ברית אברם, משום משמעות אוניברסלית רבה, רבה יותר עוד מאשר לזו שנכרתה עם נח.

(א) אחר הדברים האלה – במלים אלה פותחת תקופה חדשה, כי אכן, כריתת הברית שבה נקבע אברם באופן חגיגי להיות אב לאומה שעתידיה לרשת את ארץ הקודש, הרי היא קובעת תקופה חדשה הן בחייו שלו הן בחיי האנושות כולה. ומאורע כזה הקובע תקופה חדשה, מן הדין שתיאורו יובדל מן הקודם לו גם מבחינה חיצונית, על ידי מלות פתיחה מתאימות.

היה דבריה'... במחזה – הודעת דבר ה' לאדם במחזה מהווה סוג חדש של נבואה. בסיני, בשעת מתן תורה, לא ראו כל דמות – ותמונה אינכם ראים וגו', אבל שמעו קול ה' תוך כדי תופעות נפלאות. בדומה לכך חזה אברם במחזה, שבו נאמרו לו הדברים הבאים, אלא שאין הכתוב מוסר לנו פרטים על מחזה זה.

אל תירא אברם – מכאן שירא היה – האם לא יבואו עליו המלכים בצבא רב כדי לנקום חרפת מפתם? האם ישוב ה' לעשות לו נס כמו שעשה לו זה עתה? האם לא איוולת היתה זו מצדו להיכנס לריב לא לו ולסכן את חייו השלווים בגלל בן-אחיו, שבו פגעה יד הגורל כפי שהיה מגיע לו על פי מעשיו? כשההורים נוגים מעין אלה מטרידים את שלוותו, מופיע הדר ה', והוא שומע את הדברים: אל תירא, אברם, אנכי מגן לך, כלומר אגן עליך גם בעתיד.

שכך וגו' – ולא רק הגנה מבטיחו ה', כי אם גם שכר רב בעבור לכתו בדרך ה' עד כה. במשפט זה יש משום קשר אל המאורע הקודם וגם משום פתיחה לדרשיח הבא.